

Γιώργος Μπαγάκης – Κική Δεμερτζή
Επιμέλεια

**Ένα χρόνο
μετά την εφαρμογή
των νέων αναλυτικών
προγραμμάτων. Τι άλλαξε;**

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΓΡΗΓΟΡΗ®

ΑΘΗΝΑ 2009

**Από τη Θεωρία των Αναλυτικών
Προγραμμάτων στη Διδακτική Πράξη:
Το Διακύβευμα της Λογοτεχνίας
στο Δημοτικό Σχολείο**

Δημήτρης Πολίτης
Τ.Ε.Ε.Α.Π.Η.-Πανεπιστήμιο Πατρών

Γιάννης Σ. Παπαδάτος
Διεύθυνση Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Α' Αθήνας

Γενικά – Προβληματική της Έρευνας

Την επίσημη αντιμετώπιση των γνωστικών αντικειμένων καθορίζουν τα *Αναλυτικά Προγράμματα* που καταρτίζει το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, ενώ την υλοποίηση των θεωρητικών αρχών και την πρακτική εφαρμογή των θέσεών τους αναλαμβάνουν τα «Ωρολόγια Προγράμματα» των σχολικών μονάδων των δύο πρώτων βαθμίδων της ελληνικής Εκπαίδευσης και οι εκπαιδευτικοί που τις πλαισιώνουν (Χατζηγεωργίου, 1998). Οι εκπαιδευτικοί, δάσκαλοι και καθηγητές, αν και διαχειρίζονται τα πρακτικά ζητήματα που υπάρχουν ή προκύπτουν κατά τη διδακτική διαδικασία, δεν μπορούν να αναλάβουν μόνοι τους την ευθύνη του εκσυγχρονισμού της διδασκαλίας ή το βάρος της μετάβασης από τη θεωρία στην πράξη (Kelly, 1999). Με αφορμή τις θέσεις αυτές χρειάζεται να τονίσουμε ότι η προβληματική της παρούσας ανακοίνωσης στηρίζεται στην παρακάτω διαπίστωση: αν για τα άλλα αντικείμενα η αναθεώρηση που επιχειρούν τα νέα *Αναλυτικά Προγράμματα* αναβαθμίζει ως ένα σημείο την προοπτική που αυτά έ-

χουν στο πλαίσιο του εβδομαδιαίου σχολικού προγράμματος, για τη Λογοτεχνία στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση τα δεδομένα δε διαφοροποιούνται ουσιαστικά, παρά τις επίσημες εξαγγελίες αλλά και τα αιτήματα-προτάσεις που διατυπώνονται δεκαετίες τώρα.¹

Παρόμοιες διαπιστώσεις, ωστόσο, δε φαίνεται να συνάδουν με την «αναλυτική» δομή των σύγχρονων *Αναλυτικών Προγραμμάτων*, τα οποία από τη δεκαετία του 1980 ενσωματώνουν αρχές της Θεωρίας της Λογοτεχνίας και στοχεύουν εμφανέστερα στην ανάπτυξη της κριτικής ικανότητας του μαθητή (Πεσκετζή, 1995, σσ. 59-60). Η εμφανής αυτή αντίφαση υπονομεύει στην ουσία τις προσδοκίες που έχουν δημιουργηθεί από τις θέσεις των *Προγραμμάτων Σπουδών Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης* (2000), αρχικά, και του *Διαθεματικού Ενιαίου Πλαισίου Προγραμμάτων Σπουδών-Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών: Υποχρεωτική Εκπαίδευση* (Δ.Ε.Π.Π.Σ.) (2002), στη συνέχεια, για τη θέση και την αντιμετώπιση της Λογοτεχνίας στο σημερινό αναμορφωμένο σχολικό πρόγραμμα. Η Λογοτεχνία εντάσσεται και πάλι στα «Προγράμματα Σπουδών της Ελληνικής Γλώσσας για το Δημοτικό Σχολείο» και, ως ένας από τους «άξονες γνωστικού περιεχομένου» του γλωσσικού μαθήματος, έχει ως βασικό στόχο της την εξοικείωση των μαθητών με το βιωματικό λόγο και με τα γλωσσικά μέσα των λογοτεχνημάτων (Δ.Ε.Π.Π.Σ., 2002, σ. 24).

Παρά το ότι η προσέγγιση της Λογοτεχνίας επιχειρείται σταθερά μέσα στο πλαίσιο της γλωσσικής διδασκαλίας, για πρώτη φορά «κρίνεται σκόπιμη η μερική αποσύνδεση της διδασκαλίας των λογοτεχνικών κειμένων από τη διδασκαλία του γλωσσικού μαθήματος» αλλά και η σύνδεσή τους με το παιχνίδι, με την ψυχαγωγία, με την καλλιέργεια του συναισθήματος, με το διάλογο, μέσα από γενικόλογα διατυπωμένες σχετικές δραστηριότητες (Δ.Ε.Π.Π.Σ., 2002, σσ. 57-58). Η Γλώσσα, δηλαδή, και πάλι κυριαρχεί, οριοθετώντας ακόμη και την ιδιαίτερη λειτουργία της λογοτεχνικής έκφρασης. Η Λογοτεχνία δεν κατοχυρώνεται στο «Ωρολόγιο Πρόγραμμα», ενώ υπάρχει μόνο

¹ Αναφέρουμε απολύτως ενδεικτικά την πρόταση που έχει καταθέσει η «Ομάδα Έρευνας για τη Διδασκαλία της Λογοτεχνίας» (από τη Θεσσαλονίκη). (Για περισσότερες πληροφορίες βλ. Αποστολίδου, Καπλάνη, Χοντολίδου, 2000).

μία «οδηγία» του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου για την προσέγγιση κειμένων από τα *Ανθολόγια Λογοτεχνικών Κειμένων*, ύστερα από κάθε πέντε (5) ή έξι (6) δίωρα του γλωσσικού μαθήματος.² Γίνεται έτσι προφανές ότι, ενταγμένη στο γλωσσικό μάθημα, η Λογοτεχνία συνιστά και πάλι ένα διακύβευμα (Ανθογαλίδου, 2000), αφού υπονομεύεται ως προς τη θέση της και υποβαθμίζεται ως προς τους σκοπούς της.

Στόχος της Έρευνας – Υποθέσεις Εργασίας

Επικεντρώνοντας το ενδιαφέρον μας στη Λογοτεχνία, στο πλαίσιο της παρούσας Εισήγησης, ο κύριος στόχος μας είναι να διερευνήσουμε τις απόψεις των εκπαιδευτικών της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης για τη θέση της Λογοτεχνίας στο Δημοτικό Σχολείο και τη σχέση της με το γλωσσικό μάθημα, καθώς και για την (πιθανή) επιμόρφωσή τους σε ζητήματα Θεωρίας της Λογοτεχνίας και διδακτικών προσεγγίσεων των λογοτεχνικών κειμένων. Ο στόχος αυτός στηρίζεται σε τρεις βασικές «υποθέσεις εργασίας», οι οποίες διαμορφώνουν το πλαίσιο της έρευνάς μας, και είναι οι ακόλουθες:

1. Η θέση που προβλέπεται από το Δ.Ε.Π.Π.Σ. για τη Λογοτεχνία δεν υποστηρίζεται ουσιαστικά από τις διδακτικές πρακτικές του σχολείου.

2. Η (πλήρης) αυτονόμηση της Λογοτεχνίας από τη διδασκαλία του γλωσσικού μαθήματος εξυπηρετεί αποτελεσματικότερα τη θέση της Λογοτεχνίας.

3. Η επιμόρφωση των εκπαιδευτικών σε ζητήματα Θεωρίας και διδακτικής προσέγγισης της Λογοτεχνίας είναι επιβεβλημένη.

Μεθοδολογία – Ταυτότητα της Έρευνας

Με τη βοήθεια ενός «Ερωτηματολογίου», το οποίο συμπλήρωσαν οι εκπαιδευτικοί, προχωρήσαμε σε ποσοτική και ποιοτική ανάλυση των

² Η οδηγία αυτή περιλαμβάνεται στην υπ' αριθμ. 1/3-2-2004 «Πράξη», του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου (που έχει τίτλο: «Κατανομή Χρόνου Γλωσσικής Διδασκαλίας»).

απαντήσεών τους, προκειμένου να αποκρυσταλλώσουμε τις θέσεις τους και να διαγράψουμε τις προοπτικές για τη Λογοτεχνία στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση.

Πιο συγκεκριμένα, η έρευνα πραγματοποιήθηκε το Δεκέμβριο του 2007 και το δείγμα της έρευνας αποτέλεσαν εκατό δεκαοκτώ (118) εκπαιδευτικοί Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης που υπηρετούν σε σχολεία του Λεκανοπεδίου της Αττικής. Αν και η επιλογή των υποκειμένων της έρευνας δεν έγινε με βάση κάποια συστηματική μέθοδο δειγματοληψίας, υπήρξε μέριμνα ώστε τα χαρακτηριστικά του δείγματος (φύλο, έτη υπηρεσίας κ.λπ.) να προσεγγίζουν αυτά του εκπαιδευτικού πληθυσμού. Έτσι, το 75% των υποκειμένων της έρευνας είναι γυναίκες και το 25% άνδρες, ώστε να υπάρχει μια αντιστοιχία με την αναλογία των δύο φύλων που παρατηρείται στον πληθυσμό των εκπαιδευτικών της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης. Το 18,6% των ερωτώμενων έχει φοιτήσει σε Παιδαγωγικό Τμήμα, το 22,9% έχει πτυχίο άλλης ανώτατης σχολής, ένα ποσοστό 10% έχει μεταπτυχιακό δίπλωμα, ενώ το 5% έχει εκπονήσει Διδακτορική Διατριβή. Θα πρέπει να επισημάνουμε ότι η απουσία αντιπροσωπευτικού δείγματος θέτει ως περιορισμό τη γενίκευση των ευρημάτων σε πληθυσμούς που παρουσιάζουν τα ίδια χαρακτηριστικά με εκείνα του δείγματός μας.

Ως όργανο συλλογής των δεδομένων της παρούσας έρευνας χρησιμοποιήθηκε «Ερωτηματολόγιο» (Javeau, 2000), με ερωτήσεις «κλειστού τύπου», το οποίο καταρτίστηκε από τους ερευνητές. Η διερεύνηση των (ερευνητικών) υποθέσεων έγινε με έντεκα (11) ερωτήσεις-δηλώσεις, στις οποίες οι εκπαιδευτικοί κλήθηκαν να εκφράσουν το βαθμό συμφωνίας ή διαφωνίας τους πάνω σε μια κλίμακα μέτρησης στάσεων με τέσσερις (4) βαθμίδες (self rating Likert type scale), ενώ τους δόθηκε η δυνατότητα με μία ερώτηση (12^η) «ανοιχτού τύπου» να προτείνουν τρόπους για τη βελτίωση της θέσης της Λογοτεχνίας στο Δημοτικό Σχολείο.³ Για τη διαμόρφωση του «Ερωτηματολογίου» πραγματοποιήθηκε μια προέρευνα (pilot study) σε έναν αριθμό είκοσι (20) εκπαιδευτικών. Η επεξεργασία των δεδομέ-

³ Όλες τις ερωτήσεις του «Ερωτηματολογίου» παραθέτουμε σε «Παράρτημα» στο τέλος της Ανακοίνωσης.

νων έγινε με το στατιστικό πακέτο S.P.S.S. (με τη χρήση περιγραφικής στατιστικής) (Μακράκης, 1997).

Ευρήματα της Έρευνας

Σύμφωνα με τις τρεις ερευνητικές μας υποθέσεις οργανώσαμε τις απαντήσεις των εκπαιδευτικών σε τρεις μεγάλες κατηγορίες, οι οποίες αφορούν τη θέση της Λογοτεχνίας, την αυτονόμησή της από το γλωσσικό μάθημα και την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών, αντίστοιχα.

Όσον αφορά τη θέση της Λογοτεχνίας στα Α.Π.Σ., στο Δ.Ε.Π. Π.Σ. και στο «Ωρολόγιο Πρόγραμμα» οι εκπαιδευτικοί θεωρούν σε ποσοστό 24,6% ότι η θέση της Λογοτεχνίας δε βελτιώθηκε «καθόλου», σε ποσοστό 45,8% ότι η θέση της Λογοτεχνίας βελτιώθηκε «λίγο», σε ποσοστό 25,4% ότι βελτιώθηκε «αρκετά» και σε ποσοστό 4,2% ότι βελτιώθηκε «πολύ» (1^η ερώτηση). Κάτι ανάλογο καταγράφεται και στις απαντήσεις της (4^{ης}) ερώτησης που συνδέεται με τη διασφάλιση της σχέσης Λογοτεχνίας και μαθητή: το 28% απαντά ότι δε διασφαλίζεται «καθόλου» η σχέση, το 61% ότι διασφαλίζεται «λίγο», το 8,5% ότι διασφαλίζεται «αρκετά» και μόλις το 2,5% ότι διασφαλίζεται «πολύ». Από τα παραπάνω δεδομένα γίνεται φανερό ότι η θέση της Λογοτεχνίας στο Δημοτικό Σχολείο δε βελτιώθηκε, αλλά ούτε και διασφαλίζεται, από τα Α.Π.Σ. και Δ.Ε.Π.Π.Σ. Αν λάβουμε δε υπόψη ότι στη σχετική ερώτηση (3^η), για το αν καλλιεργείται η αγάπη των μαθητών από το επίσημο Πρόγραμμα, οι εκπαιδευτικοί απάντησαν κατά 80,6% «καθόλου» (31,4%) ή «λίγο» (49,2%), τότε κατανοούμε το έλλειμμα που αποτυπώνεται στα επίσημα *Αναλυτικά Προγράμματα*. Οι συγκεκριμένες απαντήσεις, σε συνδυασμό με αυτές (στη 2^η ερώτηση) που υπογραμμίζουν την έλλειψη ικανοποιητικού χρόνου για τη Λογοτεχνία [83,1% των ερωτώμενων (35,6% «καθόλου» και 47,5% «λίγο»)], καταδεικνύουν την ουσιαστική απουσία της Λογοτεχνίας από το πρόγραμμα του σύγχρονου Δημοτικού Σχολείου. Προφανώς, για το λόγο αυτό οι εκπαιδευτικοί σε ερώτηση (5^η) για το βαθμό επίδρασης των νέων Προγραμμάτων στη διδακτική τους

πράξη είναι σχετικά θετικοί στις απαντήσεις τους σε ποσοστό 82,1% (43,2% «λίγο», 38,1% «αρκετά», 0,8% «πολύ»), από το οποίο και διαφαίνεται ότι οι δάσκαλοι μετουσιώνουν, τελικά, τις γενικόλογες εξαγγελίες σε διδακτικές απόπειρες, έστω και ατομικά προσδιορισμένες.

Όσον αφορά τη δεύτερη ερευνητική μας υπόθεση, η οποία αναφέρεται στην αυτονόμηση της Λογοτεχνίας από το γλωσσικό μάθημα, οι εκπαιδευτικοί υποστηρίζουν (6^η ερώτηση) κατά ένα μεγάλο ποσοστό [64,4% (39,8% «αρκετά» και 24,6% «πολύ»)] ότι το γλωσσικό μάθημα εμποδίζει την ουσιαστική προσέγγιση των λογοτεχνικών κειμένων, ενώ κρίνουν απαραίτητη την αυτονόμηση/αποσύνδεση της Λογοτεχνίας από το γλωσσικό μάθημα (7^η ερώτηση) σε ποσοστό 86,4 % («αρκετά» 27,1%, «πολύ» 59,3%).

Η τρίτη υπόθεσή μας σχετίζεται με την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών, οι οποίοι σε ποσοστό 28,8% απάντησαν ότι δεν είναι «καθόλου» ενημερωμένοι σε ζητήματα Θεωρίας της Λογοτεχνίας και προσέγγισης λογοτεχνικών κειμένων, σε ποσοστό 51,7% απάντησαν ότι είναι «λίγο» ενημερωμένοι και σε ποσοστό 19,5% ότι είναι «αρκετά» ενημερωμένοι (8^η ερώτηση). Οι συγκεκριμένες απαντήσεις συνδέονται με τις απαντήσεις που έδωσαν οι εκπαιδευτικοί σε ερωτήσεις που σχετίζονται με το πόσο απαραίτητη θεωρούν τη σχετική επιμόρφωση σε ζητήματα Λογοτεχνίας (9^η ερώτηση) το 91,5% [(«αρκετά» 30,5%, «πολύ» 61%)] την κρίνει ως απαραίτητη, ή διερευνούν αν τα Σεμινάρια των Σχολικών Συμβούλων ή άλλων ειδικών συνιστούν σοβαρό μορφωτικό παράγοντα στα θέματα της Λογοτεχνίας και της προσέγγισης των κειμένων (11^η ερώτηση) το 86,5% [(«αρκετά» 42,4%, «πολύ» 44,1%)] πιστεύει ότι τα Σεμινάρια μπορούν να συμβάλουν αποτελεσματικά στην επιμόρφωσή τους. Το πόσο δε οι εκπαιδευτικοί θεωρούν απαραίτητη τη Λογοτεχνία και την αυτονόμησή της στο σχολικό πρόγραμμα φαίνεται και από την ερώτηση (10^η) που αναφέρεται στην αναγκαιότητα ύπαρξης ενημερωμένης βιβλιοθήκης στα σχολεία. Σε ποσοστό 98,3% («αρκετά» 16,9%, «πολύ» 81,4%) χαρακτηρίζουν επιτακτική την ανάγκη ίδρυσης βιβλιοθηκών στα σχολεία.

Στο «Ερωτηματολόγιο» υπήρχε και μία (τελευταία) ερώτηση (12^η), η οποία καλούσε τους εκπαιδευτικούς να προτείνουν τρόπους για τη βελτίωση της θέσης της Λογοτεχνίας στο Δημοτικό Σχολείο, και στην οποία απάντησε το 62% των ερωτώμενων. Στις απαντήσεις τους όλοι οι εκπαιδευτικοί υπογραμμίζουν emphaticά την αυτονόμηση της Λογοτεχνίας από το γλωσσικό μάθημα, την αναγκαιότητα ίδρυσης βιβλιοθηκών, καθώς και την αναγκαιότητα επιμόρφωσής τους σε θέματα Θεωρίας της Λογοτεχνίας και διδακτικής προσέγγισής της. Αναφορικά με την αυτονόμηση/αποσύνδεση της Λογοτεχνίας από το γλωσσικό μάθημα οι εκπαιδευτικοί δεν υπερθεματίζουν μόνο, αλλά προτείνουν ακόμη και τη θεσμοθέτηση ενός ειδικού δίωρου Λογοτεχνίας στο εβδομαδιαίο σχολικό πρόγραμμα για κάθε τάξη, ενώ προβάλλουν και την αναγκαιότητα επιμόρφωσής τους σε θέματα λειτουργίας και στελέχωσης των σχολικών βιβλιοθηκών. Για τα ζητήματα επιμόρφωσής τους, σχετικά με τις Λογοτεχνικές Θεωρίες και με τις προσεγγίσεις των λογοτεχνικών κειμένων, οι εκπαιδευτικοί διατυπώνουν και συγκεκριμένες προτάσεις που συνδέονται με τις επισκέψεις λογοτεχνών στα σχολεία, με την παρουσία της Λογοτεχνίας στην καθημερινή ζωή του σχολείου (βιβλιοπαρουσιάσεις, συζητήσεις για βιβλία, κ.ά.), με την επέκταση του "διδακτικού αντικειμένου" της Λογοτεχνίας (λογοτεχνικές δραστηριότητες των μαθητών, εκδοτική δραστηριότητα των σχολείων, κ.ά.).

Συμπεράσματα – Προτάσεις

Η έρευνά μας ξεκίνησε από τη διαπίστωση ότι τα *Αναλυτικά* και τα «Ωρολόγια Προγράμματα» δεν αντιμετωπίζουν ουσιαστικά τη Λογοτεχνία. Τα *Ανθολόγια Λογοτεχνικών Κειμένων* –τα μόνα που περιέχουν λογοτεχνικά κείμενα για ουσιαστική προσέγγιση προς την κατεύθυνση της πρόσληψης των κειμένων και της ανταπόκρισης των αναγνωστών τους– δεν έχουν τη θέση που τους αρμόζει στο εβδομαδιαίο πρόγραμμα του Δημοτικού Σχολείου. Οι εκπαιδευτικοί με τη σειρά τους διαπιστώνουν ότι με τα νέα *Αναλυτικά Προγράμματα* δεν βελτιώθηκε η θέση της Λογοτεχνίας, αφού ο χρόνος που της διατίθε-

ται δεν είναι αρκετός και δεν κατοχυρώνεται θεσμικά. Επιπλέον, τα Προγράμματα αυτά δεν καλλιεργούν την αγάπη των μαθητών για το λογοτεχνικό βιβλίο και δε διασφαλίζουν τη θέση της Λογοτεχνίας στο πρόγραμμα (1^η υπόθεση). Οι εκπαιδευτικοί θεωρούν, ακόμη, ότι είναι απαραίτητη η αυτονόμηση της Λογοτεχνίας από το γλωσσικό μάθημα (2^η υπόθεση), θέση που την επαναλαμβάνουν και την υπερτονίζουν στην ερώτηση «ανοιχτού τύπου» (12^η). Τέλος, αναγνωρίζοντας τη σπουδαιότητα της Λογοτεχνίας, οι εκπαιδευτικοί επιθυμούν περισσότερη επιμόρφωση σε θέματα που σχετίζονται με τη Θεωρία και τις διδακτικές προσεγγίσεις της Λογοτεχνίας (3^η υπόθεση). Αυτή τους τη διάθεση την προβάλλουν και στις απαντήσεις τους στην ερώτηση «ανοιχτού τύπου» (12^η), δηλώνοντας ότι επιθυμούν για τη Λογοτεχνία και άλλους ρόλους μέσα στο πλαίσιο του σχολικού προγράμματος. Οι προτάσεις τους για δημιουργικό εργαστήριο Λογοτεχνίας, για λογοτεχνικούς διαγωνισμούς, κ.ά., αποδεικνύουν ακριβώς την ουσιαστική υπέρβαση των γενικόλογων θέσεων του επίσημου προγράμματος και των εξαγγελιών του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου. Επίσης, η έλλειψη σχολικών βιβλιοθηκών, η οποία τονίζεται ιδιαίτερα στις απαντήσεις των εκπαιδευτικών στην ερώτηση «ανοιχτού τύπου», αναδεικνύει και μια άλλη σοβαρή ολιγωρία της ελληνικής Πολιτείας απέναντι στην εκπαίδευση της χώρας: ο Νόμος 1566/86 είχε προβλέψει την ίδρυση βιβλιοθηκών στα σχολεία της χώρας, αλλά "δεν επαληθεύτηκε" ποτέ.

Καταλήγοντας, θεωρούμε προφανές ότι η θεσμοθέτηση ενός δίωρου την εβδομάδα για το αντικείμενο της Λογοτεχνίας στο «Ωρολόγιο Πρόγραμμα» του Δημοτικού Σχολείου προβάλλει ως επιτακτική ανάγκη, ενώ η επιμόρφωση των εκπαιδευτικών από τους Σχολικούς Συμβούλους και από άλλους ειδικούς σε ζητήματα θεωρίας της Λογοτεχνίας και διδακτικής προσέγγισης των λογοτεχνικών κειμένων θεωρείται κομβικό σημείο για τη ανάδειξη της Λογοτεχνίας και την ουσιαστική συμβολή της στην ανάπτυξη των μικρών μαθητών-αναγνωστών. Τέλος, η ίδρυση βιβλιοθηκών κι ο διαρκής εμπλουτισμός τους με λογοτεχνικά βιβλία, σε συνδυασμό με την αναβαθμισμένη θέση της Λογοτεχνίας στο ελληνικό Δημοτικό Σχολείο, αποτελούν υπο-

χρέωση της ελληνικής Πολιτείας και συνιστούν ένα αντιπροσωπευτικό διακύβευμα της εφαρμογής των νέων *Αναλυτικών Προγραμμάτων*.

Βιβλιογραφία

- Ανθογαλίδου, Θ. (2000) *Η "Λογοτεχνία" ως Ιδεολογικό και Πολιτικό Διακύβευμα*. Virtual School, The Sciences of Education Online, <http://www.auth.gr/virtualschool/2.1./TheoryResearch/AnthogalidouEnjeu.html>
- Αποστολίδου, Β., Καπλάνη, Β., Χοντολίδου, Ε. (επιμ.) (2000) *Διαβάζοντας Λογοτεχνία στο Σχολείο... Μια Νέα Πρόταση Διδασκαλίας*. Αθήνα: Τυπωθήτω – Γ. Δαρδανός.
- Javeau, C. (2000) *Η Έρευνα με Ερωτηματολόγιο: Το Εγχειρίδιο του Καλού Ερευνητή*. Μτφρ. Τζαννόνε-Τζωρτζή, Κ. Αθήνα: Τυπωθήτω – Γ. Δαρδανός.
- Kelly, A.V. (1999) *The Curriculum. Theory and Practice*. London: Paul Chapman.
- Μακράκης, Β. (1997) *Ανάλυση Δεδομένων στην Επιστημονική Έρευνα με τη Χρήση του S.P.S.S.: Από τη Θεωρία στην Πράξη*. Αθήνα: Gutenberg.
- Πεσκετζή, Μ. (1995) *Η Διδασκαλία του Λογοτεχνικού Κειμένου σε Μαθητές Ηλικίας 15-18 ετών στην Ελλάδα, στην Αγγλία και Γερμανία κατά τη Δεκαετία του '80: Σύγκριση Διδακτικών Προσεγγίσεων*. Διδακτορική διατριβή. Αθήνα: Φιλοσοφική Σχολή.
- ΥΠ.Ε.Π.Θ./Π.Ι. (2002) *Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών (ΔΕ.Π.Π.Σ.) και Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών Υποχρεωτικής Εκπαίδευσης (Α.Π.Σ.)*. Τόμ. Α'. Αθήνα: Παιδαγωγικό Ινστιτούτο.
- Χατζηγεωργίου, Γ. (1998) *Γνώθι το Curriculum: Γενικά και Ειδικά Θέματα Αναλυτικών Προγραμμάτων και Διδακτικής*. Αθήνα: Ατραπός.

Παράρτημα

(Ερωτήσεις «Ερωτηματολογίου»)

1. Πόσο πιστεύετε ότι βελτιώθηκε η θέση της Λογοτεχνίας στα νέα Α.Π.Σ. και Δ.Ε.Π.Π.Σ.;
2. Είναι ικανοποιητικός ο χρόνος που προβλέπεται από το νέο Αναλυτικό Πρόγραμμα (ένα δίωρο κάθε 10 ώρες Γλώσσας) για την προσέγγιση των λογοτεχνικών κειμένων;
3. Πιστεύετε ότι καλλιεργείται η αγάπη των μαθητών για τη Λογοτεχνία στο Δημοτικό Σχολείο από τα Α.Π.Σ. και Δ.Ε.Π.Π.Σ.;
4. Πόσο θεωρείτε ότι τα Α.Π.Σ. και Δ.Ε.Π.Π.Σ., καθώς και το «Ωρολόγιο Πρόγραμμα», διασφαλίζουν τη σχέση Λογοτεχνίας-Μαθητή;
5. Πόσο έχουν επηρεάσει τη δική σας διδακτική πράξη οι θέσεις που διατυπώνονται στο Δ.Ε.Π.Π.Σ. για τη θέση και την αντιμετώπιση της Λογοτεχνίας στο σημερινό Δημοτικό Σχολείο;
6. Σύμφωνα με το Δ.Ε.Π.Π.Σ. το *Ανθολόγιο των Λογοτεχνικών Κειμένων* εντάσσεται και πάλι στο πλαίσιο του γλωσσικού μαθήματος. Πόσο πιστεύετε ότι εμποδίζει αυτή η ένταξη την ουσιαστική προσέγγιση των λογοτεχνικών κειμένων;
7. Είναι απαραίτητο η Λογοτεχνία να αυτονομηθεί/να αποσυνδεθεί από το μάθημα της Γλώσσας;
8. Είναι ενημερωμένος ο δάσκαλος γύρω από τα ζητήματα που θέτουν οι νεότερες θεωρητικές απόψεις για την προσέγγιση των λογοτεχνικών κειμένων;
9. Πόσο απαραίτητη θεωρείτε τη σχετική επιμόρφωση για τη γνώση των λογοτεχνικών θεωριών στην προσέγγιση των λογοτεχνικών κειμένων;
10. Η ύπαρξη σχολικής βιβλιοθήκης με λογοτεχνικά βιβλία μέσα στην τάξη ή στο σχολείο θα βοηθούσε στην προσέγγιση της Λογοτεχνίας (στο Δημοτικό Σχολείο);

-
11. Τα σεμινάρια των Σχολικών Συμβούλων, ή άλλων ειδικών, μπορούν να αποτελέσουν σημαντικό επιμορφωτικό παράγοντα σχετικά με τη διδακτική προσέγγιση των λογοτεχνικών κειμένων;
 12. Τι άλλο προτείνετε για τη βελτίωση της θέσης της Λογοτεχνίας στο Δημοτικό Σχολείο;